

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Kotoutumisajan lyhentäminen tarkoittaa sitä, että peruspalveluissa täytyy olla enemmän valmiuksia maahan muuttaneiden kuntalaisten tarpeisiin. Korvauksajan lyhentäminen vähentää kunnan käytettävissä olevaa rahaa kotoutumisen tukemiseen myös poikkihallinnollisesti. Laskennallisen korvauksen ei tulisi olla sidoksissa kotoutumisaikaan. Kunta panostaa kotouttamistyöhön laajemmin ja tukee asiakkaita heidän yksilöllisten tarpeiden mukaan eikä tarjottavat palvelut ole sidoksissa kotoutumisaikaan, esimerkkinä International Housen toiminta.

Korvauksajan lyhentäminen ei edistä asiakkaan kotoutumista Suomeen. Kuntalaiseksi tulon jälkeen, asiakkaan ohjaus ja neuvonnan tarve on huomattavan suuri pidemmän aikaa kuin kaksi vuotta. Asiakkaan kotoutumisen prosessi koostuu eri vaiheista ja kotoutumisen tuki on tarpeen vielä kahden ensimmäisen vuoden jälkeenkin. Jos korvausaika lyhenee, asiakkaat eivät osaa vielä toimia täysivaltaisesti yhteiskunnan jäsenenä ja tukeutuvat enemmän epävirallisiin tahoihin (esim. oma kieli- ja kulttuuriyhteisö). Riskinä on, etteivät asiakkaat saa oikeaa tietoa oikea-aikaisesti. Riskinä on asiakkaiden palveluista poisjääminen, eriarvoistuminen ja syrjäytyminen.

Hyvinvointialueet kärsivät resurssien niukkuudesta jo nyt, ja se on näyttäytynyt Pohjois-Pohjanmaan alueella siten, etteivät kotoutuja-asiakkaat saa sosiaalipalveluissa ohjausta ja neuvontaa. Korvausten pienentäminen haastaa vielä lisää. Maahanmuuttajataustaiset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa ja tästä syystä usein monialaisen tuen tarpeessa. Korvauksajan lyhentäminen tulee vaikuttamaan palvelujen saantiin ja lisää painetta kuntien suuntaan.

Tilapäistä suojelua saaneet ja kotikuntaa hakeneet asiakkaat ovat erittäin haavoittuvassa asemassa, koska heillä ei ole samanlaisia oikeuksia kuin muilla pakolaisilla. Heidän palvelutarpeensa on kuitenkin yhtä suuri sekä ohjauksen ja neuvonnan tarve jopa suurempi kuin muilla pakolaistaustaisilla. Kunnat ovat resursoineet tällä hetkellä ukrainankieliseen palveluun. Korvauksen pienentäminen vaikuttaa siihen, kuinka kunnat jatkossa pystyvät vastaamaan tämän kohderyhmän tarpeisiin.

Hallitusohjelmassa on nostettu kotiäidit yhtenä tärkeänä kohderyhmänä esille ja tavoitteena on saada naiset palvelujen piiriin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että heidän lapsensa tulisivat kunnan varhaiskasvatuksen palvelujen piiriin. Laskennallisen korvauksen pienentäminen vaikeuttaa myös varhaiskasvatuksen palvelujen sopeutumista maahan muuttaneiden tarpeisiin, esimerkiksi tulkkauksen käyttämiseen vanhempien ohjauksessa.

Kiintiöpakolaiset ryhmänä ovat erittäin haavoittuvassa asemassa, koska heillä ei ole takana vastaanottokeskusaikaa. Heidän kotoutumisensa alkaa täysin tyhjästä, joten leikkaukset kohdistuvat heihin erittäin rankasti.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Maksun periminen on haasteellista käytännössä. Huolena on myös asiakkaiden rajallinen kielen ymmärrys sekä maksukyky. Käytännön vaikutusten arviointi sekä asiakkaiden asemaan että palvelun tuottamiseen täytyy tehdä ennen maksun käyttöönottoa. Maksun käyttöönotto vähentää resursseja käytännön ohjaustyöstä.

Tulkkitsemispalvelujen käyttö on tärkeää sekä työntekijän että asiakkaan oikeusturvan kannalta. Tarkoitus on, että molemmat ymmärtävät toisiaan.

Maksua ei tulisi ottaa käyttöön ensimmäisen kotoutumisvuoden aikana, koska lähtökohtaisesti kotoutumisaika on tarkoitettu asiakkaan sisäänpääsyyn suomalaiseen yhteiskuntaan. Kohderyhmä on heterogeeninen ja joukosta löytyy myös luku- ja kirjoitustaidottomia, joille asioiden hoitaminen muutoinkin on vaikeaa. Tulkkausta käytetään kunnassa jokaisessa instanssissa, joten määrät ovat suuria. Kotoutuja-asiakkaiden tulkkausta ei voi verrata esimerkiksi lääkärikäyntien käyttämättä jättämiseen.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen lapsen ja nuoren tuen ikäraja nostettu 25 ikävuoteen vasta vuonna 2020, joten on mahdotonta sanoa, minkälaiset pidemmän aikavälin tulokset ikärajan nostolla on kokonaisuudessaan ollut. Ikärajan laskemisen todelliset kustannukset eivät myöskään ole tiedossa. Yksin maahan tulleilla alaikäisillä tukiverkosto koostuu pitkälti viranomaisista, eikä heillä ole perhettä ja muuta sukua käytettävissä. On tärkeää, että kotoutujanuoren tukiverkosto pysyy mahdollisimman pitkään samana eikä luottamusta tarvitse tarpeettomasti rakentaa uusiin työntekijöihin esimerkiksi sosiaalipalveluissa.

Ennen lakimuutosta tulisi tehdä vaikutusten arviointi nuorien palvelutarpeesta ja muutoksen vaikutuksesta heihin. Muutoksen myötä kuntien peruspalveluita, esimerkiksi nuoriso- ja vapaa-ajanpalveluita, joudutaan kehittämään kohderyhmän tarpeita vastaaviksi.

Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten syrjäytymisriski on merkittävä, jolloin jälkihuollon tuki on erittäin tärkeää haavoittuvassa asemassa olevan nuoren tukemiseksi kohti hyvää aikuiselämää. Oikea-aikainen sekä riittävän tiivis ja pitkäaikainen tuki erityisen heikossa asemassa oleville lapsille ja nuorille säästää resursseja pitkällä aikavälillä.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Kokonaisvastuu kotoutumisesta on kunnalla. Kunnat ovat resursoineet kiintiöpakolaisten vastaanottoon henkilöstöä ja ottaneet käyttöön toimivan prosessin kiintiöpakolaisten vastaanotosta. Alkuvaiheen asuminen, ohjaus ja neuvonta on hyvä olla yhden organisaation tehtävänä, selkeänä kokonaisuutena. Toimivaksi kehitettyä toimintatapaa, ei ole syytä muuttaa, koska se lisää päällekkäisen työn riskiä. Kunnalla on nykyisellään tietotaito ja ymmärrys kokonaisuudesta. Yksittäisen tehtävän siirtäminen hyvinvointialueelle ei helpota tehtävää työtä eikä selkeytä kokonaisuutta, myöskään asiakkaan kannalta.

Kiintiöpakolaisten prosessi eroaa merkittävästi kuntapaikalle ohjattavan henkilön prosessista. Kuntapaikalle ohjaututaan vastaanottokeskuksen kautta, jolloin asunnon kalustaminen on asiakkaan itsensä mahdollista tehdä. Kiintiöpakolainen tulee maahan tullessaan suoraan omaan asuntoon, jossa täytyy olla valmiina välttämättömät kalusteet ja tarvikkeet. Pykälä 44 vaatii selkeyttämistä siltä osin, kumpaa edellä mainituista maahanmuuttajaryhmistä asia kulloinkin koskee.

Muut huomiot

32 §. Työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain soveltaminen omaehtoiseen opiskeluun on kannatettava muutos. Nykyisin kotoutuja-asiakas joutuu pitämään välivuoden, ennen ratkaisua JTYPL: mukaisiin omaehtoisiin opintojen tukemiseen. Uudistuksen myötä tuki voidaan jatkaa suoraan, muuttamalla ainoastaan kotoutumissuunnitelma työllistymissuunnitelmaksi, opintojen olevan kuitenkin kotoutumislain mukainen.

84 §. Kotoutumishjelman mukaisiin palveluihin tavoittamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus- sekä 86 §. Kotoutumista edistävien palveluiden tarjoamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus -kohdat ovat erittäin kannatettavia tarkentavia huomioita, jotta asiakkaiden palveluiden päällekkäisyys poistuu ja asiakkaille löydetään sopivimmat palvelut. Työllisyysviranomaisen- termin lisääminen tekstiin on asiaa selkeyttävä muutos.

Willman Arto
Oulun kaupunki - Maahanmuuttopäällikkö Arto Willman